

Aktualitetskonferensen 2015

TEXT Kristina Nilsson och Eva Rydholm.

Som tidigare år, sista torsdagen i januari, anordnar Svenska Förbundet för Specialpedagogik (SFSP) den årliga Aktualitetskonferensen. Här ges ett unikt tillfälle att möta alla skolmyndigheter samtidigt.

Ett 50-tal intresserade, mest specialpedagoger, tog tillfället i akt och fick lyssna till det senaste på skolområdet. SFSP:s förbundsordförande Eva Klubb Degsell inledde med presentation av SFSP och redogjorde för den kommande dagens innehåll.

Först ut var **Magdalena Karlsson, undervisningsråd i Skolverket**, med en presentation av **Allmänna råd i förskolan**.

I kap 4 § i Skollagen handlar om att arbeta förebyggande för barn i behov av särskilt stöd. Bästa paragrafen i skollagen vilken hela riksdagen står bakom:

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Allmänna råd måste ha en förankring i lagen och får inte förminska eller förstora lagens syfte. Allmänna råd talar om hur man kan följa lagen. Råd behöver inte följas men följs de inte måste man kunna motivera varför. Använd allmänna råd vid förebyggande arbete! Personalens kompetens är den viktigaste faktorn för god kvalitet. God kvalitet på förskolan gagnar god vidareutveckling. Idag finns det ingen fastställd siffra på gruppstorlek, eftersom det är många faktorer som påverkar. Vikten av lokaler, som är anpassade, hela och rena, sänder signaler om hur viktig verksamheten och de som befinner sig i den är.

Åtgärdsprogram får inte skrivas för barn i förskolan. Det finns inga formellt uppsatta mål för barnen i förskolan. Personalen ska fånga barnets strategier för lärande, relationer och interaktivt lärande. Barnhabiliteringen arbetar på föräldrarnas uppdrag. Krav från barnhabiliteringen att behandling ska ske på förskolan behöver inte tillmötesgå. I lagstiftningen förtydligas vikten av dokumentation. Detta har inte tidigare tydliggjorts. Stödmaterial: *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan.*

Regeringens Skolpolitik 2015 presenterades av **Helen Öberg, statssekreterare i Utbildningsdepartementet**. Hon redogjorde för regeringens satsningar då det gäller förskola och skola.

Det är 13,1 % av grundskoleleverna som saknar behörighet till gymnasiet. Det är inte lätt att vända detta! Vilka barn har störst problem? Vad är skolans ansvar att lägga fokus på? Det krävs stor professionalitet av de som jobbar i förskola och skola. Det är viktigt att satsningen går fram till de som behöver den. Hur snabbt går det

att vända skolan om alla jobbar i samma riktning med *samsyn*? Det finns enormt mycket som styr skolan; lagar, forskning med mera. *Samla oss – Fokusera.*

Regeringen satsar på:

- Forskning.
- Dialog med lärare, föräldrar och elever.
- Tidiga insatser. Tidigt sätta igång särskilt stöd.
- Förskolepedagogik för alla.
- Minskning av förskolegrupperna och tillförande av resurser.
- Obligatorisk förskoleklass. Viktigt behålla dagens pedagogik i framtida förskoleklass.
- Fler anställda på lågstadiet. Även fler speciallärare och specialpedagoger.
- Läsa-skriva-räkna-garanti i 3:an. Utredning kring detta ska göras.
- Utökning av utbildningsplatserna till speciallärare och specialpedagoger.
- Att göra läraryrket attraktivt, få lärare att stanna i yrket och få fler att komma tillbaka.
- Höjda lärarlöner samt satsning på karriärtjänster.

Ny myndighet, Skolforskningsinstitutet, är inrättad.

Nyfiken på Skolforskningsinstitutet?

www.skolfi.se

Per-Olof och Christine Bentley, forskare och universitetslektorer, Göteborg talade om **Matematikundervisningens blockerande misstag**.

Svenska elevers kunskaper i matematik sjunker enligt den senaste TIMSS-undersökningen.

Att många elever missförstår variabelbegreppet är en av orsakerna till de dåliga resultaten i TIMSS 2007.

Om eleverna lär sig dåliga beräkningsstrategier blir det svårt för dem att utveckla talfakta. Grunderna för den numeriska räkningen – som gångertabeller, känslan för talens storlek, de fyra räknesätten och hur de förhåller sig till varandra – ska helst sitta i långtidsminnet ända från låg- och mellanstadiet. Då kan eleverna högre upp i årskurserna använda arbetsminnet till att lösa problemet istället för att belasta det ”aktiva” minnet med osäkerhet kring talfakta och uträkningar.

Fundera på de tänkbara orsakerna! Det är viktigt att eleverna skriver rätt från början.

Hur de skriver lagras i långtidsminnet. Vi måste visa barnen rätt från början så att de automatiserar sitt finfingerskrivande och slipper lägga energi på att skriva. Låt energin läggas på det som ska läras!

Det är också betydelsefullt att utmana elevernas förståelse av ett begrepp genom att göra bedömningar om lösningen är korrekt eller inte. Vi måste komma ifrån ”gör så här modellen” och istället fokusera på begreppsförståelse. Förenkla inte begreppen för att eleven inte förstår. För att få en djupare förståelse måste eleven kunna berätta hur de räknar.

Läs mer i: *Det beror på hur man räknar! Matematikdidaktik för grundlärare av Per-Olof och Christine Bentley.*

Susanne Loheman, SPSM (Specialpedagogiska skolmyndigheten) presenterade ett helt paket för ökad tillgänglighet.

”**Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning – förskola och skola**” är en innehållsrik handledning där pedagoger med hjälp av ett webbaserat formulär kan kartlägga tillgänglighet och göra en handlingsplan. Materialet kan beskrivas som ett paket med konkreta verktyg till stöd och hjälp i arbetet för likabehandling och tillgänglighet.

Värderingsverktyget består av tre delar: Handledning, kartläggning och handlingsplan.

I **handledningen** finns allt underlag som behövs för att göra en bedömning av den egna verksamhetens tillgänglighet. Den kan beställas kostnadsfritt från:

www.spsm.se/tillganglighet

Kartläggningen är ett webbaserat värderingsverktyg som fylls i direkt på datorn. Det är uppdelat i fyra områden: Förutsättningar för lärande, social miljö, pedagogisk miljö och fysisk miljö. Verktyget finns att hämta på: www.spsm.se/varderingsverktyg

Handlingsplanen skapas från resultaten från kartläggningen. I värderingsverktyget ingår en mall för denna handlingsplan. Den hjälper till att planera insatser, kostnader, ansvar och uppföljning.

Ovanstående är en del av ett samarbete mellan SPSM, DATE lärmaterial (Delaktighet, Attityder, Tillgänglighet, Eleven) och Handikappförbunden och består också av: SPSM:s distansutbildning ”*Leda och planera tillgänglighetsarbetet*”.

DATE:s lärmaterial ”**Föra in tillgänglighet i undervisningen**”: www.date-larmaterial.se

Materialet har redan beställts och levererats i 12 000 exemplar. Nya ligger i tryck – kostnadsfritt och mycket lätt tillgängligt!

Gudrun Löwendahl Björkman, författare och föreläsare, har medverkat i Skolverkets skrifter, bland annat i ”**Allmänna råd för arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram**”. Hon betonade vikten av proaktivt arbete för att förebygga svårigheter. Elevhälsans delaktighet och stödjande insatser är till stor hjälp i tidiga insatser.

Hon klargjorde också begreppen:

Ledning och stimulans, som alla elever får ta del av.
Extra anpassningar, som är individriktade stödinsatser, som kan intensifieras och anpassas vid behov.
Särskilt stöd, det vill säga insatser av mer ingripande karaktär, som normalt inte är möjliga att genomföra inom ramen för den ordinarie undervisningen. Omfattning och varaktighet skiljer särskilt stöd från extra anpassningar. Särskilt stöd bestäms efter anmälan och utredning och resulterar i ett åtgärdsprogram.

Deltagarna fick ta del av många praktiska exempel, väl värda att prova och använda i den egna undervisningen. På nedanstående hemsida finns information om föreläsarens egna skrifter, som bland annat utgår ifrån Skolverkets Allmänna råd. Materialet innehåller många konkreta exempel, som kan vara till stor hjälp för pedagoger.
www.GLBatgardsprogram.com

Greger Bååth, generaldirektör, förmedlade **SPSM:s uppdrag** och vision under parollen ”Se olikhet som en tillgång”. I myndighetens verksamhetsplan för 2015 anges bland annat:

- Värderingsverktyget (se ovan) ska implementeras och presenteras.
- Öka kunskapen vad gäller tillgänglig auditiv miljö.
- Med hjälp av digitala lärvraktyg öka delaktigheten för elever med funktionsnedsättning.
- Förse elevhälsoteam med kunskap om skapandet av tillgänglig lärmiljö.
- Ge skolledare i grundsärskolan kunskap om skolans styrdokument.
- Studera lärmiljöer på folkhögskolorna.

Greger Bååth hade några uppmaningar till deltagarna att ta med sig när man ska fokusera på utveckling för elever med de största behoven:

- ta till generella åtgärder innan särlösningar
- det som är bra för alla kan vara avgörande för vissa
- gör rätt från början; tidiga insatser är av godo, men de måste vara välplanerade
- ta din del av ansvaret.

Han varnade för ”nån-annan-ismen”!

www.spsm.se,

Twitter: @SPSMsverige, Facebook: SPSMsverige

Malin Gonzales, lärare i Särskolan, Skärholmen, är studiehandledare i projektet ”**En läsande klass**”. Hon berättade entusiastiskt om glädjen när det börjar flyta på i läsningen, men menar att det är Då, som den stora utmaningen börjar. Nu behövs det verktyg för att analysera, jämföra, värdera, sortera och kritiskt granska texter. Hennes undervisning vilar på forskningsbaserade modeller:

RT (Reciprocal Teaching) med strategierna: Spågumman, Detektiven, Reportern, Cowboyen och Dialog.
TSI (Transactional Strategies Instruction) som beto-

nar elevens eget ansvar, att tänka högt och berätta.

QtA (Questioning the Author) som ställer frågor till författaren bakom texten.

Efter den praktiska genomgången av "Så här kan man jobba med en faktatext" stod det klart att under en lektion har eleverna:

- repeterat strategierna
- läst texten tre gånger
- tränat översikts-, hög- och närläsning
- samtalat om innehållet i liten grupp och i helklass
- reflekterat över det de lärt sig
- utvärderat sina strategier.

På webbplatsen **En läsande klass – träna läsförståelse** finns en studiehandledning med lektionsplaneringar samt tillhörande övningstexter för åk 1 – 6. Lektionsplaneringarna kallas "lektioner" i lågstadietdelen eftersom innehållet lämpar sig att arbeta med under en lektion, och "planering" i mellanstadietdelen eftersom arbetet ibland sträcker sig över flera lektioner och ibland tar formen av längre projekt.

www.enlasandeklass.se

www.pedagogstockholm.se

Projektledare Karin Stenström avslutade Aktualitetskonferensen genom att presentera rapporten "**Dyslexi hos barn och ungdomar – tester och insatser**" från SBU (Statens Beredning för medicinsk Utvärdering). En av SBU:s uppgifter är att bidra till bästa möjliga hälso- och sjukvård för befolkningen och bästa möjliga utnytt-

jande av resurserna.

Socialstyrelsens fråga, som kom till SBU i februari 2012, var: *Vilken evidens finns för tester och insatser, som ges till barn och ungdomar med dyslexi?* Vid denna tidpunkt fanns inget Skolforskningsinstitut.

Bakgrunden var oklarheten om vilka tester och insatser som har evidens och att det fanns stora skillnader i landet. Det finns för närvarande 52 olika tester i omlopp, som förutsäger dyslexi.

Syftet var att systematiskt gå igenom vilka tester och insatser som har vetenskapligt stöd och ett önskemål om att finna ett screening-test, som utförs i hela Sverige. Efter genomgången kunde SBU konstatera att det för vissa tester saknas studier, vilket uttrycks som "otillräckligt vetenskapligt underlag". Befintliga metoder är därmed inte dåliga eller saknar värde, men det behövs mer forskning för att avgöra vilka metoder som fungerar bäst.

Fullständig rapport finns i SBU-rapport nr 225 – 2014. En betydligt kortare, lättläst och enkel sammanfattning ger fullgod information till den intresserade läsaren. Den innehåller bland annat SBU:s slutsatser och vilka kunskapsluckor som behöver täppas till.

www.sbu.se

Aktualitetskonferensen var som alla tidigare år en innehållsrik och givande dag. De flesta presentationerna finns på SFSP:s hemsida. www.sfsp.se

Temadagen 2015 Förebyggande åtgärder – Allas ansvar

TEXT Ann-Kristin Testad och Barbro Jönsson.

Temadagen den 30 januari inleds med att **Eva Klubb-Degsell**, förbundsordförande i SFSP, ger information om dagens innehåll.

Elisabeth Lagerkrans, arbetsterapeut och utredare på Myndigheten för delaktighet föreläser om **Kognition och teknikstöd i skolan**. Hon berättar om ett projekt som hon arbetat med under 2012–2013 för Hjälpmedelsinstitutet (HI).

Försöksverksamheten har bedrivits i Kalmar, Halmstad och i Växjö. Projektet har pågått under 3 terminer och man ville:

- Prova teknikstöd för elever med kognitiva svårigheter.
- Utbilda lärare och annan personal i användandet av teknikstöd.
- Utveckla metoder för kunskapsöverföring om teknikstöd till praktikplats och arbetsgivare.
- Arbeta fram en modell för behovsbedömning kop-

lat till läroplanens krav på mål och funktionsnedsättningens konsekvenser.

- Ta fram utbildningsmaterial som ska spridas nationellt.

Arbetsterapeuter i skolan kan komplettera nuvarande elevhälsa: Projektet valde att arbeta med arbetsterapeuter som ett led i implementeringen av teknikstöd i skolan. I projektet har arbetsterapeuterna arbetat kompletterande till den ordinarie elevhälsan och som samordnande mellan t ex teknisk personal, berörda lärare och elever.

Många elever har svårt att sitta still och koncentrera sig på arbetet, en del har diagnoser men de flesta är utan diagnos. Det kan vara kognitiva svårigheter som att urskilja och bearbeta viktig information, hålla fokus och problem med minnet. Relativt små insatser kan göra stor skillnad. Man gör en BAS behovsbedömning tillsammans med eleven om val av teknikstöd. Det har visat sig

att de elever som fått hjälpmedel och olika stöd och strategier klarar både skolan och fritiden bättre.

Erövra språket, digitala vägar till läsande och skrivande är titeln på **Mona Wiklanders** föreläsning. Hon arbetar som specialpedagog och skolutvecklare i Sandvikens kommun. Med en dator och talsyntes kan man göra ”underverk” menar Mona och hon visade många fina exempel på barns skriv- och läsutveckling. ASL betyder att skriva sig till läsning.

Forskning som gjorts av Eva Hultin och Maria Westman visar att eleverna:

- kommer in i läsandet och skrivandet snabbare
- skriver längre texter
- skriver fler texter
- skriver i fler genrer.

Sandvikens kommun har satsat på ASL, som innebär att:

- Alla skolor skriver sig till läsning.
- Alternativa lärvärtyg – utbildning för alla pedagoger/elever i grundskolan.
- Alternativa lärvärtyg – satsning på alla elever med dokumenterade läs- och skrivsvårigheter.
- Föräldrautbildning.
- Forskning på ASL och samverkan mellan forskare och lärare.

Sandvikens kommun satsar på ett fortbildningsprojekt utifrån en språkutvecklingsplan för grundskolans F-klass –åk 9. Syftet är att språkutvecklingen ska bedrivas i varje ämne. Lärare behöver fördjupa sina kunskaper om läs- och skrivutveckling och språkets roll i alla ämnen.

Mona Wiklander avslutade med : “Tekniken är ett effektivt hjälpmedel – pedagogiken gör skillnad”.

Bo Vinnerljung, professor i socialt arbete, Stockholms Universitet föreläste om **Skola och utsatta barns långsiktiga utveckling**. Han har under många år forskat om hur det går för barn som vårdats av samhället. Han har bland annat genomfört många registerstudier, det vill säga samkört statliga register för att se hur livet gestaltat sig för dem. Fyra procent av svenska barn och ungdomar hamnar någon gång i fosterhem eller på institution. Det motsvarar ungefär en i varje skolklass. Dessa barn har i alla avseenden sämre odds för att få ett bra liv, jämfört med andra barn. Studierna visar att de har sämre resultat i skolan, sämre utbildning, sämre hälsa och blir oftare tonårsföräldrar eller bidragsberoende som unga vuxna. De löper rejält högre risk att hamna i kriminalitet, att missbruka eller begå självmord.

Barnen försummas på många områden och får inte chansen att utvecklas efter sin rätta potential. Men det går att med ganska enkla medel ge barnen ett bättre omhändertagande. Flera barn var begåvade långt över snittet men betraktades som hopplösa. Det är bland det värsta man kan göra mot ett barn. Bo Vinnerljung och hans kollegor

genomförde 2008–2010 projektet SkolFAM, en samverkan mellan socialtjänst och skola, först i Helsingborg och sedan i Norrköping. Det finns nu i 20 kommuner i landet. De ville se om det gick att förbättra placerade barns skolinsatser och fick väldigt goda resultat. Barnen i projektet testades på olika områden och testerna användes för att skraddarsy individuell hjälp. En specialpedagog höll i det hela, fosterföräldrar fick tips om hur de kunde stötta barnen och skolorna hjälpte till med sina resurser. Det visade sig bland annat att vart fjärde barn behövde glasögon.

Det viktigaste skolan kan göra är att motverka skolmisslyckanden, ta lärdomar från SkolFam, testa för att få underlag att hjälpa, inte sortera. Ge kompensande insatser för att möjliggöra ”catch-up”- innan högstadiet. Ge mycket läs - och matteträning.

Gunilla Carlsson Kendall, leg psykolog på Provivus AB föreläste om **Elever som har svårt med teoretiskt tänkande – vad får det för konsekvenser i skolan?**

Gunilla beskrev lärandets utveckling. Hon talade också om en uppföljning av resultat för barn med inlärnings-svårigheter och/eller beteendeproblem. Problemet för många elever är att undervisningen i skolan är för teoretisk och att kraven är för höga. ”Svagbegåvade barn är en stor osynlig grupp”.

Kognitiva svårigheter innebär att det är svårt att hantera abstrakt och teoretisk information och att bearbetningen går långsammare. Hon tog upp vad som är teoretiskt och abstrakt? Exempel på detta är siffror, bokstäver blir ord, tiden, pengar, att föreställa sig sammanhang och hur något blir, tänka i flera led.

Vad är intelligens:

- Att kunna resonera och lösa problem.
- Att tänka abstrakt.
- Förstå komplexa ideer.
- Lära sig snabbt.
- Lära sig av sina erfarenheter.

Gunilla visade olika tecken på när barns tankeförmåga utvecklas långsammare i olika stadier, från förskoleåldern och upp i tonåren. Gemensamma tecken är att eleverna fungerar som en yngre person i fråga om bl a minne, långsam inläring, koncentration, intressen, socialt samspel och att bedöma situationer och tid. Det underlättar i skolsituationen om det finns en medvetenhet om problemen, att hjälpen anpassas efter de kognitiva förutsättningarna, konkretisera, laborera, ge förförståelse och förbered, upprepa och ge TID.

Vad kan ett skolmisslyckande leda till ?

Det var många komplexa frågor.

Läs gärna Gunillas rapport i: www.provivirus.se